

**Калугін Володимир Юрійович**  
*Національний університет «Одеська юридична академія»,  
доцент кафедри криміналістики,  
кандидат юридичних наук, доцент*

## **УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА У ХОДІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ**

Глава 21 КПК України передбачає можливість проведення НСРД за тяжкими та особливо тяжкими злочинами, які за своїм змістом збігаються з відповідними оперативно-розшуковими заходами (ОРЗ). [1,270]

Без застосування елементів тактики підготовки та проведення НСРД, вказані дії позбавленні фактичної можливості досягнення мети їх проведення - отримання або перевірки доказів у конкретному кримінальному провадженні та можливості використання у доказуванні отриманих фактичних даних. [2. 147 ]

Здебільшого НСРД проводять уповноважені оперативні підрозділи (за дорученням слідчого, прокурора). При цьому вони використовують технічні засоби, які в одному випадку іменуються оперативно-технічними, а в іншому - технічними засобами, залежно від сфери та мети застосування [3, 4]

Разом з тим, є багато технічних засобів, які можуть бути використані при проведенні різних НСРД, зокрема це засоби: встановлення місцезнаходження конкретних матеріальних об'єктів; зв'язку, оптичні прилади; відеоспостереження та відеофотозйомки (оптичні прилади, цифрові фотокамери, відеокамери, відеозакладки, телевізійні системи, ендоскопи, прилади бачення в темряві, тепловізори тощо); звукового контролю та звукозапису (акустичні закладки, диктофони, направлені мікрофони, стетоскопи, інфрачервоні лазерні зчитувачі); засоби отримання інформації з радіоефіру (спеціальні комплекси радіорозвідки); зняття інформації з каналів проводового зв'язку (телефонні закладки, спеціалізована апаратура зняття

інформації з ліній зв'язку); подолання систем охорони; негласного проникнення в комп'ютерні системи та мережі.

Стаття 71 КПК визначає процесуальний статус спеціаліста як учасника кримінального провадження, що володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду.

Спеціаліст може бути залучений для безпосередньої технічної допомоги сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування. [4].

При наданні такої допомоги, спеціаліст обов'язково має дати пояснення учасникам дії, що проводиться, які пристрої застосовує, наслідки та результати використання спеціальних знань, вмінь та навичок.

Крім того, є буденним питання використання в кримінальному провадженні як доказу результатів діяльності спеціалістів під час проведення дій, пов'язаних із зняттям інформації з каналів зв'язку. В усьому світі для прослуховування та фіксації телефонних переговорів створені різні технічні засоби, які застосовуються в оперативно-розшуковій роботі поліції. У ряді країн, на відміну від вітчизняного законодавства, такі записи використовуються судами як докази,

Особливого значення має положення, стосовно якого виконавцями НСРД мають бути вжиті необхідні заходи щодо забезпечення збереження і цілісності одержаних матеріалів (захист від несанкціонованого втручання, деформації, розмагнічування, знебарвлення, стирання), до передачі їх прокурору. Згідно п. 5.1 Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затвердженої міжвідомчим наказом № 114/1042/516/1199/ 936/1687/5 від 16.11.2012 р., документи, пов'язані із проведенням НСРД підлягають засекречуванню, якщо розголошення інформації, що в них міститься, створює загрозу національним інтересам та безпеці. Вказане положення, начебто, зобов'язує засекречувати не

всі документи, пов'язані із НСРД, однак п. 4.12.4 Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, затвердженого наказом СБ України № 440 від 12.08.2005 р., відносить до такої таємниці всі відомості про факт або методи проведення слідчої дії, що фактично зобов'язує засекречувати всі документи, пов'язані із НСРД, незалежно від можливої шкоди при їх розголошенні.

Спеціаліст у певних випадках має отримати доступ до державної таємниці (ст. 27 Закону України «Про державну таємницю») і мати допуск відповідної форми. [3,4]

Вказане положення може бути виправдане при використанні під час НСРД спеціальної таємної техніки, оперативних джерел та інших сил і засобів, розголошення відомостей про які може завдати шкоди національним інтересам.

Ураховуючи, що результати проведення НСРД, проведених в ході розслідування, можуть бути використані після їх перевірки іншими слідчими діями, можливо підтримати думку авторів коментарю чинного КПК щодо можливості проведення допиту осіб, які брали участь у НСРД. Як приклад, такий позитивний досвід використовується у процесуальному законодавстві ФРН (ст. 85 закону передбачає показання свідків-фахівців як засіб доказування). Він на відміну від експерта не може бути замінений та не підлягає відводу. [5, 127]

І.В.Пиріг зазначає, що довідки спеціаліста за результатами його участі в слідчій дії долучаються до протоколу слідчої дії з метою більш глибокого розкриття змісту протоколу. [6,514] Приєднання таких довідок до матеріалів провадження хоча й не передбачене законом, але й не суперечить йому.

Крім того, доступність комп'ютерної техніки, мережі Інтернет та володіння відповідними технологіями надають змогу обізнаному зловмиснику застосовувати свої знання для вчинення кіберзлочину.

Розслідування такого роду злочинів не є цілковитою новинкою для вітчизняних правоохоронних органів. Разом з тим, все ще залишається доволі

складно виявляти, фіксувати і вилучати необхідну інформацію при розслідуванні вказаної категорії злочинів для використання її надалі як доказової. Причинами цього є і нестача кваліфікованих кадрів, на достатньому рівні обізнаних в інформаційних технологіях, і відсутність належної кількості спеціального криміналістичного обладнання, а також брак практики розслідування таких злочинів.

З метою отримання доказів бази, може бути застосоване програмне забезпечення, яке за усіма ознаками відноситься до шкідливого, оскільки фактично призначене для несанкціонованого користувачем втручання в роботу його комп'ютера.

Хоча, німецький досвід, особливо щодо проведення таємних онлайн-обшуків персональних комп'ютерів підозрюваних, вказує на ефективність застосування такого програмного забезпечення при розслідуванні кіберзлочинів. [7] З іншого боку, його застосування у даний час вітчизняним законодавством не врегульовано.

При проведенні оперативним підрозділом НСРД, з метою виявлення приховано встановлених технічних засобів можуть залучатись спеціалісти відповідних підрозділів СБУ, які згідно з функціональними обов'язками здійснюють заходи з виявлення радіозакладних пристроїв та технічних каналів витоку інформації з використанням спеціалізованого технічного обладнання.

Дії спеціаліста здійснюються згідно з методами виявлення радіозакладних пристроїв і технічних каналів витоку інформації та тактикою огляду приміщень, яка передбачає: огляд місць, придатних для прихованого встановлення СТЗ, для встановлення ознак їх впровадження; виявлення радіоканалів та інших технічних каналів витоку інформації; виявлення ознак прихованих засобів відеоспостереження, аудіоконтролю.

В ході фіксації виявлених речових доказів в протоколі спеціаліст надає допомогу слідчому, прокурору в описі їх специфічних ознак (вид та кількість

виявлених ознак, їх локалізація, спосіб виявлення тощо), встановлює та документує дані щодо його конструктивних особливостей, особливості розміщення, складові тощо. Тому, використання допомоги спеціаліста є вкрай важливим елементом проведення НСРД, що забезпечить належність результатів цих дій.

### ***Список використаної літератури:***

1.Погорецький М. А. Негласні слідчі (розшукові) дії : проблеми провадження та використання результатів у доказуванні // Юрид. часопис Нац. акад. внутр. справ. -2013. - № 1. - С. 270-277.

2. Благута Р.І. Негласні слідчі (розшукові) дії : проблеми підготовки та проведення. /Юридичний часопис НАВС,- № 1, - 2013.- С. 147-152

3. Грібов М.Л., Пугач С.М. Технічні засоби, що використовуються під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій //Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2014. №2. С. 3–6

4.Кримінальний процесуальний кодекс України/ Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page11>

5. Манджай О. В. Досвід Великобританії, ФРН та КНР / О. В. Манжай // Навчально-тренувальний центр боротьби з кіберзлочинністю та моніторингу кіберпростору на громадських засадах [Електронний ресурс] / режим доступу: <http://cybercop.in.ua/index.php/naukovi-statti/80-naukovistatti/201-dosvid-velikobritaniji -frn-ta- knr>.

6. Пиріг І.В. Залучення спеціаліста до проведення слідчих/ І. В. Пиріг // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ України. 2013. – № 1 С. 511-517